

Предраг ВУКИЋ*

ПРИЛОГ ИСТОРИЈИ ДОБРСКОГ СЕЛА КОД ЦЕТИЊА

Љеџојис основне школе у Добрском селу из 1899.

Добрско село у Ријечкој нахији, удаљено свега 4 км од Цетиња, помиње се још у повељи Ивана Црнојевића Цетињском манастиру од 4. јануара 1485. године под својим старим називом Горње Добро. Док је Горње Добро захватало подручје Добрског села, Доње Добро је захватало област Горњег Цеклина. По турским дефтерима из 1521. године у Горњем Добру је било 36, а у Доњем 20 домова, док су према дефтерима из 1523. у Горњем Добру била 33, а у Доњем свега 12 домова.¹ Према попису домова у старој Црној Гори из 1592/93. године у Добру (Горњем и Доњем) је било укупно 45 домова.² Према статистици которског путописца Маријана Болице, Добрско село је 1614. имало 47 домова и 120 војника.³ Као старјешину села Болица именује Радослава Радоњина. У путопису "Успомене из Црне Горе" француског путописца Адријана Дипреа наводи се да је 1811. године Добрско село бројало 45 домова и 100 војника.⁴ Према статистичким подацима Вијале Де Сомијера, Добрско село је 1812. бројало свега 45 домова и 80 војника.⁵ Евидентно је да се подаци о броју домова код Болице, Дипреа и Сомијера прилично поклапају, али не и о броју војника. Иако су ови статистички подаци драгоцени, сматра се да они ипак не одражавају у потпуности стварно бројно стање села и

* Аутор је архивист у Државном архиву Црне Горе, Цетиње.

¹ Павле Радусиновић, *Насеља Сјане Црне Горе / Посебни дио*, Београд 1985, стр. 118.

² Томица Никчевић и Бранко Павићевић, *Црногорске исјаве XVI-XIX вијека*, Цетиње 1964, стр. 4.

³ Андрија Јовићевић, *Ријечка нахија у Црној Гори*, Београд 1910, стр. 398; Павле Ровински, *Црна Гора у прошлости и садашњости*, том I, Београд 1993, стр. 570.

⁴ Тихомир Р. Ђорђевић, *Нешјо сјајисјике Црне Горе из јочейка XIX вијека*, Записи, новембар 1927, стр. 294.

⁵ Вијала Де Сомијер, *Историјско и јолишчико јујовање у Црну Гору*, Цетиње 1994, стр. 47.

племена у старој Црној Гори и Брдима, па ни Добрског села. Према протоколу дација из 1864. године, у добрској капетанији, која је захватала искључиво подручје Добрског села, било је свега 160 пореских обвезника, док се у наредним годишњим пореским протоколима укупан број пореских обвезника у селу није битније мијењао. Према попису становништва који је у књажевској Црној Гори спроведен 1879, добрска капетанија је имала 179 домова и 800 становника.⁶ Судаћи према статистици Андрије Јовићевића, у Добрском селу су 1910. евидентирана свега 124 дома.⁷ По статистичким подацима из 1939. године, у Добрском селу је било 115 домова, 390 становника и 126 пореских обвезника. Услед исељавања становништва након 1945. број сталних становника села је значајно смањен, као уосталом и у свим патријархалним сеоским друштвеним срединама у Црној Гори.

На географском подручју Добрског села налазе се двије значајне културно-историјске знаменитости старе Црне Горе, и то: манастир Ђелија добрска и саборна црква Св. Петке. Манастир је још од оснивања посвећен Успенију Пресвете Богородице, с тим што је од 1993. одлуком Цетињске митрополије посвећен Св. Ваведењу. По старом црквеном предању и према биљешкама Миховила Павлиновића и Франца Миклошића, овај манастир је око 1451-52. године подигао кнез Стефан Црнојевић, отац Ивана Црнојевића. Повељом из 1485. Иван Црнојевић му је даровао своја добра - земљу и винограде. Границе манастирског земљишног посједа у Добрском селу јасно су дефинисане у Цетињском летопису, и то овако:

"Нека је знано која би земља Пиперовића и што даде господин Иван Цркви: земља Јаблан са узглављем и земља Спасов Крст; земља под виноградом и земља подбрђска и до под Милановића кућом; земља Увлачка на врх Царина и што је било винограда Пиперовића и горе и дубраве, затим цио дио што је било Пиперовића у Мекавцу. То све господин Иван даде цркви."⁸

Свој земљишни посјед манастир је увећавао откупом земљишта у приватном власништву и реализацијом завјештајних исправа којима су поједини приложници уступали своју земљишну својину манастиру. Тако је завјештањем од 2. јануара 1490. године, које је нотирано у Цетињском летопису, Остоја Радосалић приложио своје земљишне посједе у Горњем Добру Цетињској митрополији.⁹

Уочи аграрне реформе 1946. године цјелокупан земљишни посјед Ђелије добрске износио је укупно 116 рала. Одлуком среске аграрне комисије на Цетињу од 12. априла 1946. овом је манастиру експроприсано 60 рала обрадивог и необрадивог земљишта.¹⁰

⁶ Државни архив Црне Горе - Цетиње, Министарство унутрашњих дјела, Статистички одељак, књ. VII-2/1879.

⁷ А. Јовићевић, *Ријечка нахија у Црној Гори*, стр. 502.

⁸ Црногорски анали или Цетињски летопис, Цетиње 1996, стр. 107; Крусовуљ Књаза и Господара Црногорскога Ивана Црнојевића, Цетиње 1885, стр. 23.

⁹ Црногорски анали или Цетињски летопис, стр. 108.

¹⁰ ДАЦГ - Цетиње, Земаљски аграрни суд, фасц. 7, Срез Цетиње, Ђелија Добрска.

Манастирска црква је изузетно скромних размјера. Њена дужина износи 7,40 м, ширина 4,60 м, висина зидова 3,40 м, а ширина полукруга олтара 3,60 м. Настојањем митрополита Митрофана манастирска црква је добила нови иконостас 1898. Будући да је овај иконостас временом девастиран, монахиња Еликонида Јевтић из околине Ваљева, настојатељ манастира Св. Покрова у Горњим Брчелима, и уз то позната као врстан иконописац, израдила је 1994. године нове иконе за иконостас, с тим што дрвени оквир иконостаса није промијењен.

Сматра се да се владика Данило учио писмености у Ћелији добрској спремајући се за монашки чин, као и да је Његош у овом манастиру добио почетна знања. Према Цетињском летопису, владика Данило је поред овог манастира подигао црквено гумно и уљаник који је знатно касније измјештен у Цетињски манастир. И доиста, у Цетињском летопису се поред осталог каже: "Године од Христа 1724. сагради владика Данило на Цетиње цркву, храм Благовјешченија Пресвете Богородице. Затим саградише кућу на Мајсторе, кућу на Стањевиће, а на Добро гумно и уљаник."¹¹

Овај манастир је дуже времена служио као зимска резиденција цетињским митрополитима, међу њима и владици Петру I Светом. Стицајем одређених околности, крајем 17. вијека Ћелија добрска постаје привремено духовно средиште Црногорске митрополије. Одлуком општег црногорског збора од 4. маја 1694. године игуман Цетињског манастира Саватије Калуђеричић-Очинић, родом из села Очинића код Цетиња, изабран је за новог цетињског митрополита. У чин митрополита хиротонисали су га 27. новембра 1694. у манастиру Савини у Боки Которској београдски митрополит хаџи Симеон Љубибратић, захумски митрополит Саватије Руђић и херцеговачки митрополит Герасим Поповић. Будући да је Цетињски манастир био порушен 1692. године у казненом војном походу Сулејман-паше Бушатлије, владика Саватије се смјестио у Ћелији добрској као привременој резиденцији Митрополије на чијем је трону остао свега три године. Упокојио се у Ћелији добрској 1697. Сахрањен је у истом манастиру на улазу у манастирску цркву Св. Успења. Послије темељне обнове Цетињског манастира од 1701-04. године владика Данило је сталну резиденцију Црногорске митрополије поново установио на Цетињу.

Манастир је још од свога постања па непрестано до 1842. године имао своје монашко братство које се генерацијама одржавало и обновљало. Будући да манастирска архива није сачувана, о монасима и искушеницима Ћелије добрске знамо врло мало. По народном предању, поред манастирске цркве сахрањено је неколико монаха и манастирских слугу, и то: јеромонах Вукац Шпадијер, поп Петар Јанковић, Симеон Ђурановић и Стефан Поповић.¹² Јеромонах Вукац Никчев Шпадијер, родом из Доњег Краја у Цетињу, био је сабрат Цетињског манастира, а

¹¹ Душан Вуксан, *Један необјављени цетињски летопис*, Записи, септембар 1929, стр. 172; Црногорски анали... стр. 143.

¹² Мираш Вукић, *Манастир Ћелија у Добрском селу*, Просвјета, август 1901, стр. 389.

потом га је владика Петар I Свети поставио за настојатеља манастира Ђелије добрске, у коме је овај калуђер остао до краја свога живота. Поп Петар Јанковић, родом из села Јанковића у Цеклину, савременик владике Петра I Светог, такође је био настојатељ Ђелије добрске. Према купопродајном уговору од 20. марта 1782. године који је нотиран у Цетињском летопису, Перо Вукић је продао свој земљишни посјед на Поповом лазу у Добрском селу попу Петру Јанковићу за петнаест гроша пред свједоцима.¹³ Као члан мировних судова учествовао је у више наврата у регулисању појединих дугогодишњих међуплеменских спорова. У судској исправи од 2. јуна 1798. помиње се и поп Петар Јанковић као члан изабраног суда од 24 судије који је на челу са владиком Петром I регулисао међуплеменске спорове између Сотонића и Глуходољана у Црмничкој нахији.¹⁴ Помиње се и у судској исправи од 30. августа 1831. године као члан земаљског суда од 60 народних првака који је регулисао кривичне и грађанске спорове између Доњокрајаца и Конакција, с једне, и Бајица, с друге стране.¹⁵

И калуђер Симеон Ђурановић, савременик владике Саве и Василија, помиње се у летопису Цетињског манастира. Завјештајним актом од 8. фебруара 1752. године, који је такође нотиран у Цетињском летопису, Јово Радовановић је са својим синовцима Ђиканом и Жутком приложио Цетињском манастиру земљишни посјед на Груди у Цетињском пољу. Ово завјештање је написао калуђер Симеон Ђурановић, родом из Добрског села. На свршетку овог завјештајног акта се каже: "Писах ја, калуђер Симеон Добрљанин по ријечи више реченијех Радовановића, 8. фебруара 1752. године у манастиру на Цетињу".¹⁶

Стефан Поповић, родом из Добрског села, монах манастира Ђелије добрске и савременик владике Петра I Светог, помиње се у посланици Петра I Љуботињанима и Зачиранима од 1. октобра 1827. У посланици се поред осталог каже:

"Ево ви шаљем књигу, која ми јучер дође од Стефана Поповића, да видите што ми пише поради нашега и цеклинскога мира и да ми чисто кажете, је ли то из ваше ријечи писа, или од своје воље, јер ја Стефану не вјерујем, који не хоће у манастир стојати, ни мене слушати, но како се вазда научио из Ђелије с Добрскога села скитати по вилајету, тако се и сад супроћ моје воље скита куд му је драго, пак и јошт вара људе и говори, да га ја шаљем."¹⁷

По свему судећи, Поповић је сугерисао владици да образује мировни суд који би регулисао спорна питања између Цеклињана и Љуботињана. Стога се Петар I посланицом обратио Љуботињанима и Зачиранима молећи их да му јаве да ли желе образовање мировног суда и "како се и на који начин и за која зла" желе мирити са Цеклињанима.

¹³ Црногорски анали или Цетињски летопис, стр. 190.

¹⁴ Црногорске исправе XVI-XIX вијека, стр. 73.

¹⁵ Исто, стр. 162-163.

¹⁶ Црногорски анали... стр. 170.

¹⁷ Ј. Миловић, *Петар I Пејровић Њеџош / Писма и други документи*, Књига 2, Титоград 1988, стр. 215-216.

Иначе, међуплеменски сукоби између Цеклињана и Љуботињана трајали су непрестано пуних седам година и окончани су тек 1830.

У етнографској студији "Ријечка нахија у Црној Гори" Андрија Јовићевић помиње испосника Вићентија који се подвизавао у једној пећини код села Додоша у Ријечкој нахији, о коме на основу народног предања каже:

"При Развршју више Додоша налази се Вићентина Ђелија. Ту је некакав испосник, именом Вићентије, провео живот у испосничком животу у једној неприступној пећини. Имао је добар уљаник. Умро је у Добрској Ђелији, гдје је и сахрањен, а пчеле су пренијели на Цетиње у манастир, гдје је у манастиру до скоро био велик уљаник".¹⁸

На Његошеву иницијативу, у Добрској ћелији је 1842. године отворена прва сеоска државна основна школа у Црној Гори. Пуних 150 година овај манастир није имао својих монаха, иако је формално третиран као метох Цетињског манастира. Манастирски конаци су временом оронули и о њима се није водило довољно рачуна. Благодарећи настојању државних власти и Цетињске митрополије, Добрска ћелија је темељно реконструисана, а потом је митрополит Амфилохије извршио освећење манастира на Ваведење 4. децембра 1993. Добрска ћелија је добила статус женског манастира са три монахиње које су образовале монашко сестринство, и то: Олимпијада Вуковић, Христина Нинчић и Ангелина Лазаревић која је касније премјештена у манастир Св. Покрова у Горњим Брчелима, док су двије монахиње остале у Ђелији добрској. Тако је настојањем митрополита Амфилохија поново обновљена монашка заједница у овом древном манастиру.

На блиској удаљености од Ђелије добрске налази се саборна црква добрска посвећена Св. Великомученици Параскеви (Трнова Петка). Празник Трнове Петке, у старој Црној Гори ознат као *лџињи Пейковдан*, послужбица је свих братстава из Добрског села. Према народном предању, храм Св. Петке је крајем XV вијека подигао Валац Ратков Горевук, родоначелник добрских братстава Сјеклоћа и Јаблана, свештеник родом из Клобука код Требиња, који је након пада Херцеговине под турску власт 1482. године избјегао у слободну Црну Гору под влашћу кнеза и господара Ивана Црнојевића, који га је примио за свога властелина и повељом му даровао земљишни посјед у Горњем Добру (Добрском селу). У овом храму Валац је и сахрањен. Саборна црква је темељно обновљена и проширена 1872. Судаћи према племенској традицији, реконструкцију и проширење храма извели су "Новљани", вјешти клесари и зидари са подручја Херцег-Новог. Црква је релативно просјечних размјера. Њена дужина износи 13,80 м, ширина 6,50 м, висина зидова 4,50 м, а ширина полукруга олтара 8,20 м.

Сачувани историјски извори указују да се у овом храму својевремено налазио већи број црквених реликвија, којих сада углавном више нема. Митрополит Петар I Свети приложио је саборној цркви Св. Петке у Добрском селу 1. маја 1800. године Кијево - Печерски Осмогласник

¹⁸ А. Јовићевић, *Ријечка нахија у Црној Гори*, стр. 556.

штампан 1739. Дворски протођакон Филип Радичевић објавио је 1897. у цетињској "Просвјети" (свеска XII, стр. 744-745) посветни запис који је Петар I као приложник исписао у овом Осмогласнику, а који гласи:

"Сију књигу Осмогласник приложих аз смирени Митрополит Черногорскиј и Скендерскиј, Петр Петрович Његош у Доброцко племја Ријечкој Нахиј, у соборну их церков свјатија Петки, за спомен мојих Свјатопочивших стричевах бивших Митрополитов Данила, Сави и Василија, и да је нитко от тога свјатаго храма отимити не може ни јавно ни тајно. Ако би тако који человек преко овога преступио таквиј да будет проклет, и за више утвржденије подписах својеручно. На Стањевић Маја 1. 1800. года.

Петр Петрович Његош
Митрополит Черногорскиј"

Послије 1941. године овај Осмогласник је нестао из храма. Није познато да ли га је неко присвојио, или је честом употребом постао неупотребљив за богослужење.

Ивана Шакова Пејановић из Добрског села поклонила је храму Св. Петке почетком 1898. године велики стаклени полијелеј у вриједности 235 фиорина.¹⁹ Полијелеј је остао сачуван и налази се испред иконостаса у унутрашњости храма, на истом мјесту на коме је својевремено постављен. Дворски протођакон Филип Радичевић приложио је цркви Св. Петке²⁰ једну икону Христа Спаситеља крајем 1890. Бригадир црногорске војске Нико Пејановић поклонио је храму својих предака икону Св. Николаја Чудотворца, крсне славе Пејановића из Добрског села. Исту икону Пејановић је добио на поклон приликом једне дипломатске посјете Риму.²¹ Ових икона данас више нема у храму Св. Петке. Њихова судбина није нам позната.

У олтару храма остала је сачувана икона Св. Великомученице Петке из 1903. Посветни натпис дародаваца утиснут на овој икони гласи: "Периша и Марко Матов Сјеклоће приложише за своје здравље храму Св. Петке 1903. 3/9." Икона је прилично девастирана, јер о њеном очувању нико не води рачуна.

Као краљ и господар Црне горе, Никола I је често обилазио Добрско село. Приликом свога путовања из Цетиња на Ријеку Црнојевића он је 26. фебруара 1907. године приложио саборном храму Св. Петке у Добрском селу 40 круна.²²

На западној страни зида који окружује саборни храм налази се засебан звоник са натписом на њему: "Овај звоник подиже општина Добрска год. 1914." На звонику је постављено велико звоно масивних размјера које је Лабуд Савов Сјеклоћа поклонио храму Св. Петке 1910.

Милитантна атеизација која је наступила након 1945. године те-

¹⁹ Просвјета, јануар 1898, стр. 64.

²⁰ Просвјета, 15. децембар 1890, стр. 300.

²¹ Вељко Сјеклоћа, *Прва сеоска основна школа у Црној Гори*, Цетиње 1993, стр. 42.

²² Глас Црногорца, број 11, 3. марта 1907.

мељно је промијенила однос народа у Црној гори према православљу као према патријархалном духовном наслеђу наших предака, па тако и у Добрском селу. О томе садржајно говори сјећање ставрофорног протојереја Комнена Радусиновића из Цетиња који каже:

"Било је то крајем 50-тих година. Архијерејски намјесник прота Симо Мартиновић одредио ми је да на Васкрс отслужим литургију у храму Св. Петке у Добрском селу. На Васкрс ујутро дошао сам у Добрско село и звонећи на великом звону испред храма огласио почетак литургије. Нико се није одазвао. Дошла је само једна старица која ми се обратила говорећи: 'Попе, има већ 15 година откако се нијесам причестила па бих жељела да се сада причестим'. На претстојећем богослужењу исповиједио сам и причестио ову часну старицу која је једина од свих племеника присуствовала васкршњој литургији. Потом сам отишао на Цетиње јер нам ни послје свршетка литургије нико из села није приступио и честитао празник".

Са становишта административног црквеног устројства, све до 1910. године постојала је добрска парохија као самоуправна црквена јединица која је обухватала искључиво подручје Добрског села. У јануару 1910. извршена је темељна реорганизација парохијског устројства у Црној Гори, па је тако и добрска парохија сједињена са парохијом цеклинском у новостворену цеклинско-добрску парохију, која формално-правно постоји и данас у административним границама из 1910.

О парохијским свештеницима и свештенонасима са подручја Добрског села у раздобљу од краја 15. до средине 19. вијека врло мало се зна, јер архивска грађа Црногорске митрополије из тог периода није сачувана. Наиме, архива Црногорске митрополије сачувана је у континуитету тек од 1873. године па до данашњих дана. Уредно вођење досијеа свештеника и монаха увео је митрополит Гаврило Дожић након ступања на трон Цетињске митрополије 1920. године, док раније њихово вођење није било ни формално заведено.

Према племенском предању Сјеклоћа, само се из овог добрског братства у раздобљу од митрополита Вавиле, савременика Ивана Црнојевића, до Митрофана Бана у континуитету изређало десет свештеника,²³ и то: родоначелник Сјеклоћа и Јаблана Валац Ратков, Маркиша Јовов, Иван Маркишин, Новица Иванов, Лука Новичин, Врањинаш Сјеклоћа који је под вођством Кења Станкова Јанковића учествовао у заузимању Жабљака 1835 (име му је остало непознато), Иван Голубов, Перо Живанов, Илија Перов и Петар Сјеклоћа који се упокојио 1802. Поп Илија Перов Сјеклоћа заједно са осталим Добрљанима учествовао је у бици на Крцу 1877. Усљед недостатка архивских извора, животопис ових добрских свештеника није могуће реконструисати.

Према купопродајном уговору од 11. марта 1742. године Вуксан Марков Шпадијер из Доњег краја у Цетињском пољу продао је свој земљишни посјед Цетињском манастиру. Садржај овог уговора је написао

²³ Душан Л. Сјеклоћа, Блажо И. Сјеклоћа, Вељко Л. Сјеклоћа, *Преци и поштомци (Родослов Сјеклоћа)*, Цетиње 1995, стр. 33.

Ћакон Цетињског манастира Максим Добрљанин "по ријечи истога Вуксана и његовијех синова"²⁴. У мају 1742. цетињски митрополит Сава замонашио је Пеја Никчева из Добрског села и као монаха Петра поставио га за сабрата Цетињског манастира. Тестаментом од 30. маја 1742. године монах Петар Никчев је свој цјелокупни земљишни посјед приложио Цетињском манастиру.²⁵ У архивским изворима као ни у племенској народној традицији нема одређенијих података о овим свештеним личностима.

У раздобљу од 1840. до 1910. године на челу добрске парохије измијенило се десет свештеника, и то: Иван Голубов Сјеклоћа, Перо Сјеклоћа, Илија Перов Сјеклоћа, Филип Поповић, Шако Пејановић, Мило Савов Крушка, Перо Јовов Пејановић, Станко Ников Вукмировић (1882-1892), Павле Рајковић (1892-1899) и Мираш Вукић (1899-1910). Након формирања цеклинско-добрске парохије, у раздобљу од 1910. до данас, на њеном челу измијенило се девет парохијских свештеника, и то: Илија Шутов Ђурашковић (1910-1915), протојереј Станко Вукмировић (1915-1932), Лазар Машов Стругар (1932-1939), Ђорђеје Крцуновић (1939-1942), Михаило Борозан (1942-1947), Михаило Газивода (1947-1959), Душан Костић (1959-1961), протојереј Петар Вујовић (1961-1991) и протојереј Радомир Никчевић (1991-).

Поп Перо Пејановић био је изузетно цијењен и уважаван од својих племеника у Добрском селу. Почетком 1882. године спроведена је реформа црквеног устројства у Црногорској митрополији. Знатан број старијих свештеника је пензионисан, међу њима и поп Перо Пејановић, парох добрске парохије. За новог пароха у Добрском селу постављен је млади свештеник Станко Вукмировић из Горњег Цеклина указом митрополита Илариона Рогановића од 1. јануара 1882. Стога се црквени одбор добрске парохије обратио књазу Николи молбом од 19. марта 1882. године, апелујући да књаз ургира код митрополита да поп Перо Пејановић и даље остане активни парохијски свештеник у Добрском селу. Молба гласи:

"Молимо најпокорније В. В. да ни дозволите из милости само да нам поп Перо Пејановић и даље остане свештеник; јер доброта и душевност његова, у 40 година владајући црквеним обредима у наше село стекла је код нас највеће поштовање."²⁶

Судећи према протоколу молбеница које припадају Дворском архиву Народног музеја на Цетињу, одговор књаза Николе није био повољан. Он гласи:

"Ја то верујем - али ако је духовна власт другчије одредила ја им не могу ништа."²⁷

На племенском народном сабору, који је 29. октобра 1889. године

²⁴ Записи, књ. XVIII, св. 5, новембар 1937, стр. 285-286.

²⁵ Исто, стр. 286-287.

²⁶ Архивско одјељење Народног музеја Црне Горе - Цетиње, Протокол молбеница, књ. 3, 1881-1882, број 3183.

²⁷ Исто, број 3183.

одржан у част књаза Николе који је посетио Добрско село, књаз је попа Пера Пејановића одликовао Орденом књаза Данила IV степена.²⁸

Поп Мираш Вукић (крштено име Димитрије) несумњиво се може сврстати међу значајније личности новије историје добрског племена, али и Црногорске митрополије. Рођен је 5. новембра 1869. у Добрском селу, у дому Луке Николина Вукића и Маше рођ. Сјеклоћа. Завршио је основну школу у Добрском селу и три разреда гимназије на Цетињу 1884. Потом се посветио учитељском позиву, у коме је остао пуних 16 година. За привременог учитеља постављен је 16. септембра 1884. године, а за сталног учитеља већ 10. септембра 1885. Према сачуваним историјским изворима, био је учитељ у Шавнику (1884-1886), Љуботињу (1886-1891), Крњицама (1891-1892), Бару (1892-1895), Улцињу (1895-1897), Зупцима код Бара (1897-1898) и у Добрском селу (1898-1901). У љетопису Основне школе у Шавнику, који је крајем 1897. објавио у цетињској "Просвјети", учитељ Косто Лучић афирмативно се осврнуо на двогодишњу учитељску службу Мираша Вукића у Шавнику, о коме поред осталог каже:

"Учитељ овај оставио је лијепијех успомена међу овдашњим становницима. Особито је био тачан и ревностан у извршавању своје дужности, а њему имам и ја захвалити, што ме је, он први, научио читати латиницом, што у нашој школи тада то бијаше као неко мало чудо".²⁹

Митрополит Митрофан Бан рукоположио га је за ђакона 21. децембра 1898. Потом га је рукоположио у чин свештеника 6. јануара 1899. у Цетињском манастиру³⁰ и поставио за пароха добрске парохије на чијем је челу остао до формирања цеклинско-добрске парохије 1. јануара 1910. У допису од 23. јануара 1899. године митрополит Митрофан је обавијестио племенског капетана добрске капетаније Марка Пејановића да је поставио Мираша Вукића за парохијског свештеника у Добрском селу "зато да би се у Добрској цркви успоставиле редовне службе Неђељом и Празником и да би народ Добрски у својој средини имао свештеника". Стога митрополит у истом допису поред осталог каже:

"Ја се надам да ће народ Добрски у свему бити задовољан од свог новог свештеника.

Ја истодобно гајим наду да ћете ви Г. Капетане, други главари и народ Добрски у свему бити на руку реченоме свештенику Мирашу у колико би се то односило на корист свете Цркве и доброг поретка који треба да влада између народа и свештеника".³¹

И заиста је Мираш испунио наде и очекивања, како митрополита тако и својих племеника, и афирмисао се као узоран и у свему примјеран свештеник. Поред парохијске службе у добрској парохији, истовремено му је била повјерена и учитељска служба у Основној школи у Добрском

²⁸ Глас Црногорца, број 45, 5. XI 1889, стр. 3.

²⁹ Косто Лучић, *Љетопис школе дробњачке од њена постанка до 1892. године*, Просвјета, децембар 1897, стр. 748.

³⁰ Архив Цетињске Митрополије - Цетиње, Кондуит епархије црногорско-приморске, стр. 53.

³¹ ДАЦГ - Цетиње, Капетанија добрска, 1878-1903, фасц. 1, број 133, 23. I 1899.

селу, у раздобљу од 1. септембра 1898. до 1. јануара 1901.

За секретара Цетињске митрополије митрополит Митрофан га је наименовао одлуком од 1. јануара 1902. Указом књаза Николе од 1. јануара 1904. постављен је за редовног члана Цетињске консисторије. У овом звању остао је пуних 16 година. Пензионисан је рјешењем од 16. августа 1920.

Митрополит Митрофан га је одликовао црвеним појасом 1904. Указима краља Николе одликован је Орденом књаза Данила IV степена 1905. и Орденом књаза Данила III степена 1912. Краљевим указом од 14. марта 1924. одликован је Орденом Св. Саве IV степена.³²

Своје војничке квалитете исказао је на Бардањолту 1912-13. и на Ловћену 1915. Налазимо га и у Штабу II бригаде Дечанског одреда Црногорске дивизије средином 1913. на Брегалници као војног свештеника.³³

У колективном народном предању сачувана је успомена на смјело иступање попа Мираша Вукића пред краљем Александром приликом свечане прославе обнове Његошеве капеле на Ловћену 1925. Поносан и одважан, какав је по природи био, није хтио ласкати ни краљу, без обзира на могуће посљедице. На ријечи краља Александра: "Никад до данас, као данас, Ловћен није обасјало сунце!", поп Мираш је узвратио ријечима: "Никад до данас, као данас, Ловћен није обавила тама!" Без намјере да потцијени свечани чин освећења обновљене капеле, он је на овај начин ставио до знања краљу Александру и другим званицама да је Ловћен као симбол Црне Горе и њене слободе имао много свјетлијих тренутака.³⁴

У разговору са митрополитом Данилом Дајковићем августа 1987. у Цетињској митрополији сазнао сам да се митрополит још као ученик Богословско-учитељске школе на Цетињу у доба краља Николе упознао са Мирашем Вукићем, који му је као члан Цетињске консисторије поклатио богослужбени приручник чијега се назива митрополит Данило није сјећао. Стицајем околности, десет година касније, у библиотеци Цетињске митрополије пронашли смо богослужбени приручник "Пасха-лија" која је штампана у Москви 1891. Пун наслов овог приручника гласи "Посљедовање у Свету и Велику Недјељу Пасхе и у сву Свијетлу Седмицу". Својеручна напомена исписана на овом приручнику гласи:

"Својина Тома П. Дајковића
добило на поклон од свештеника
Мираша Вукића чл. консисторије.
Т. П. Дајковић
свештеник."

Свештеник Томо П. Дајковић будући је црногорско-приморски митрополит Данило (1985-1993).

Поп Мираш Вукић упокојио се у Добрском селу 1. јуна 1930. у 60-

³² Кондуит... стр. 53.

³³ Вељко Сјеклоћа, *Прва сеоска основна школа у Црној Гори*, Цетиње 1993, стр. 26.

³⁴ В. Сјеклоћа, *Добрљани у борби за слободу*, Цетиње 1991, стр. 123.

ој години живота. Сахрањен је у племенском гробљу саборног храма Св. Петке у Добрском селу. Његовом смрћу Добрско село је остало без последњег свештеника, јер се послје њега ниједан Добрљанин није посветио свештеничком позиву.

Већ као учитељ, а потом и као свештеник, Мираш Вукић је објавио већи број чланака из области педагогије и локалне историје у "Гласу Црногорца", "Просвјети" и "Лучи", листовима и часописима који су крајем 19. вијека излазили на Цетињу. Љетопис манастира ћелије добрске објавио је августа 1901. у цетињској "Просвјети". Овај летопис, иако релативно скромних размјера, остао је све до сада најбољи приказ историјата Добрске ћелије, будући да овај манастир ни до данас није добио монографију о својој прошлости.

У Државном архиву Црне Горе на Цетињу, у архивском фонду Главног школског надзорништва (фасц. 37, број 1420), сачуван је летопис Основне школе у Добрском селу који је Мираш Вукић приредио и доставио 1. маја 1899. Главном школском надзорништву на Цетињу. Летопис је до сада остао необјављен и самим тим непознат историјској науци. Будући да се он састоји из мноштва корисних и мало познатих чињеница из историје Основне школе у Добрском селу у 19. вијеку, одлучили смо се да га приредимо за објављивање. Поред својих предности, летопис има и одређених недостатака на које је неопходно указати. Наиме, Мираш Вукић није могао да утврди тачну годину формирања Основне школе у Добрском селу. Према овом летопису, Основна школа на Цетињу отворена је 1832. године, док је Основна школа у Добрском селу отворена већ 1833. Међутим, према летопису манастира Ћелије добрске³⁵ који је Мираш Вукић приредио и објавио у цетињској "Просвјети" 1901. године, цетињска основна школа је формирана 1833. а добрска Основна школа 1834. По нашем увјерењу, девастација архивске грађе основне школе у Добрском селу из првих година њеног постојања вјероватно је онемогућила аутора ових садржајних и изузетно вриједних летописа да утврди тачну годину њеног формирања. Судајући према сачуваним историјским изворима, Основна школа на Цетињу, као прва основна школа у Црној Гори, отворена је 1834, док је Основна школа у Добрском селу, као прва сеоска државна основна школа у Црној Гори, отворена тек 1842.

Садржај летописа је приређен за објављивање уз пуно уважавање аутентичног народног дијалекта којим је написан, уз мање измјене у интерпункцији садржаја у складу са књижевним нормама савременог правописа. Увјерени смо да ће цјелокупан садржај овог летописа користити историјској науци и проширити њена сазнања из локалне историје старе Црне Горе.

³⁵ М. Вукић, *Манастир Ћелија у Добрском селу*, Просвјета 1901, стр. 390.

Основна Школа Добрска
1. маја - 1899. год.

ЉЕТОПИС

Школе Добрске - од њеног постанка
од 1832. године до јуна 1899. године

I

Манастир с црквом

Манастир у добрском племену зове се "Ђелија Добрска", налази се у подножју брда Вртијељке и Добрштака, а на врх поља Добрскога - при сјеверо-западној страни.

Манастир је саграђен 1452-3. год. - за владе Митрополита из разних племена црногорских. Манастир се састоји из сљедећих просторија: при дну се налазе избе са волтовима сведеним од камена; на предњем кату у средини се налази просторија, а из ње се улази у три одјељења: 1. кужину, 2. стару школу и 3. "стару кулу".

На трећем и најгорњем кату налазе се два одјељења од којих један служи за школску салу.

Манастир је опкољен са лијепим каменим зидом, а на западној страни налази се "уљаник" ње су стајале манастирске пчеле - онда кад су у овом манастиру калуђери живјели и приходе с манастирских добара у производима скупљали. Данас пчела нема. Цио уљаник опкољен је такође лијепим зидом. У манастирској авлији налази се један бунар, а изван авлије налази се камено манастирско гувно и један бунар. У манастирској авлији постоји и црква манастирска сазидана од прилике кад и манастир. Црква је сазидана у виду лађе, врло је мала, а посвећена Успењу Св. Богоматере.

Иконостас је био у слабом стању, но ове 1898. године Њег. В. Г. Митрополит Митрофан дао је од манастирских прихода набавити врло лијепи иконостас.

II

Манастирска имовина

Овај манастир има своја непокретна добра и то: 36 рала добре ораће земље и неколико комада шуме, а сва ова имовина налази се у племену Добрском. У прошла времена док су у овом манастиру калуђери живјели, они су сами управљали манастирским добрима и скупљали производе, а све преко својих потрошака шиљали су цетињском манастиру. Од назад неколико година манастирска имовина даје се под годишњу аренду за готов новац, а тај новац сваке године предаје се Цетињској Митрополији.

Не зна се тачно одакле су ова добра припала манастиру али по народном предању манастирска добра су постала овако: поједини људи не имајући од срца порода при смрти прилагали су поједини комад земље

или горе манастиру, а по ње који и цијело имање; а кад су године 1702. изћерати потурчењаци из Црне Горе, то и у овом племену налазиле су се 2-3 фамилије мухамеданске, те и њихова имовина припала је манастиру и постала манастирска својина.

Овај манастир јест филијал цетињског манастира.

III

Историјске знаменитости с овим манастиром скопчате

Од постанка овог манастира до назад неколико година у њему су живјели калуђери.

Овај манастир служио је као зимни дворца Господара Митрополије, а особито из славног дома Петровића Његошевог.

Митрополит Сава Очинић као Господар Црне Горе већином је живио у овом манастиру, ње је умро и сахрањен.

У овом манастиру Господар Митрополит Данило, основатељ срећно-владајућа кућа Петровића учио се најприје књизи и из овог манастира пошао на главној скупштини на Цетињу и проглашен Господаром Црне Горе. Овден је Митрополит Данило добио први мегдан - мачем посјекао свог супарника - калуђера.

Овај манастир посјећивали су Блаженопочивши Књаз Данило и данас срећно владајући Господар Књаз Никола.

Овај манастир походили су блаженоупокојени Митрополит (Данило) Иларион и Његово Високопреосвештенство Госп. Митрополит Митрофан.

IV

Школа у манастиру

По свим српским земљама, српска дјеца или управо да кажем одрасли српски младићи учили су се књизи при манастирима, те тако и у овом манастиру вазда је било од његовог постанка по неколико младића који су се само припремали за монашески чин, те тако је то непрестано сљедовало; а учило се само оно што је потребно за свештени позив, а свјетске науке нијесу се ни училе.

Неумрли Петар II овден је 1833. год. основао прву основну школу посље цетињске која је основана год. 1832. - и у њој су се поред црквених предмета предавали и учили свјетски предмети; та је школа трајала неколико година, но не зна се тачно колико. Школа је посље тога престала радити усљед непрестаног ратовања са непријатељима.

За доба владике Рада ученици су у овом манастиру добијали и храну и стан а одијело су из дома доносили; те то је био као неки завод јер сви младићи из старе Црне Горе стално су се учили и живјели у овом манастиру и у цетињском, те према томе сматрали су се као државни питомци.

Школа је ова престала радити све док је Њег. В. Господар Књаз Никола дошавши на владу почео подизати по цијелој држави школе и

старати се о просвети - те тада је и овден отворена школа год. 1871, а учитељ је био Никола Буличић, родом из Пипера; овај учитељ радио је само једну годину, а друге т. 1872. год. на мјесто његово дошао је Лабуд Шпадијер, родом из Цетиња који је такође само једну год. овден учитељствовао, па на мјесто његово дошао Божо Средановић из Добр. села који је на овој школи учитељствовао три год. 1873, 74. и 75; но те 75. год. престале су све школе у држави радити усљед рата са Турцима.

Рад ових учитеља није ми познат, а тако ни колико је било ученика нити ко је био мјесни надзиратељ нити колико и како је купљен школски прирез; само се зна да је била школа, које године и више ништа.

Од год. 1875. ова је школа била затворена јер на молбу ове општине просветна власт није се обзирала.

Године 1890. овде се отвори приватна школа са три разреда (I, II и III). Уписатих ученика у сва три разреда било је 35. Учитељем је био свештеник мјесни Станко Вукмировић из Цеклина.

Учитеља су само плаћали ђачки родитељи, а потрошке око школе као и огријев издржали су само ђачки родитељи. На испиту је изашло 32 ученика. Ревизор је био тадањи учитељ улцињски Митар Ивљевић. Мјесни надзиратељ био је Перо Гашов Вукић.

Сљедеће 1891-2. шк. год. опет се отворила приватна школа; разреда су били исти. Уписатих ученика било је 28. На испиту је изашло у сва три раз. 25. Као и прошле год. огријев и све друго плаћали су само ђачки родитељи.

Учитељ и мјесни надзиратељ били су исти.

Испит је био 18. јуна а ревизор био је Мило Јовићевић, тадањи учитељ на Ријечком Граду.

Године 1892-3. школске опет је отворена школа, такођер приватна. Школа је била од три раз. I, II и III.

Уписатих ученика у почетку год. било је 29.

На испиту је у сва три раз. 26 ученика изашло.

Учитељ приватни био је Јово Пејановић из Добрског села. Испит је био 20. јуна; ревизор је био Митар Ђурић, учитељ тадањи с Ријечком Града.

Плату учитеља, огријев и друге потрошке издржали су само ђачки родитељи.

Од учила и шк. др. ствари није се ништа набављало, но се служило са оним заоставшим од 1875. г.

Примједба

Године 1892-3. школске царско-руски министар при нашем књажевском двору г. Аргиропуло помогао је ову школу 100 фиор. а. вр.

Пошто и даље нијесу били у стању плаћати учитеља сами родитељи ђачки, а просветна власт није на општинску молбу дала државну шко-

лу, то је ова школа престала радити све до год. 1898. а те год. 15. септ. на заузимање Њ. В. Г. Митрополита Митрофана отвори се државна од три раз. (I, II и III). Уписатих ученика било је у I раз. 35, у II раз. 6, а у III-ћем 8.

За сталног учитеља постављен буде Мираш Вукић, многогодишњи учитељ.

Осим ученика из Добрског села школу су посјећивали и ученици из Бокова.

За мјесног надзиратеља постављен буде Раде Ђурановић из Добр. села.

Ове године купљен је школски прирез 20%.

Набављена су сва потребна учила, све потребне школ. ствари. Школски огријев приносила је цијела опћина.

Школског прихода било је 184 и 47 нов.

Школског расхода било је ф. 207 и 35 нов.

Испит је био 1. јуна 1899. г.

На испиту је изашло у I раз. 34, у II раз. 5, у III-ћем разреду 8 ученика.

Мираш Вукић, учитељ